

τὸν Θεὸν πρὸ τῆς ἐλευθέρως ἀποσκιρτήσεώς του ἐξ αὐτοῦ καὶ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν χρόνον. Ὅπωςδήποτε, ἐνσυνείδητον, καὶ ὑπεύθυνον θεογονικὴν θεωρίαν, ὁμοίαν τῆς τῶν J. Böhme καὶ Fr. Schelling ἢ τῆς νεωτέρας «Φιλοσοφίας τοῦ Ἀνυπάρκτου», ὁ Eckhart, ὡς μοναχὸς καὶ καθηγητὴς ἐν Παρισίοις, δὲν ἐδίδαξεν ²⁸⁹. Ἐν τούτοις, ἡ μυστικιστικὴ θεολογία τοῦ Meister Eckhart, θεωρουμένη ὡς «γένον ἱστορικὸν μεγαλεῖον εἰς τὴν ἰθρησκευτικὴν ζωὴν καὶ σκέψιν» ^{289α}, ἀνήγγειλε τὴν «αὐτὴν μῦς νέας κοσμοθεωρίας» ^{289β}, τῆς συγχρόνου Γερμανικῆς «Φιλοσοφίας τοῦ Ἀνυπάρκτου», ὑπὸ τῆς ὁποίας προβάλλεται ὡς εἰσαγωγή καὶ ἐγγύησις *.

3. J A K O B B Ö H M E

Εἰς τὸν Jakob Böhme (1575-1624), τὸν «πρῶτον γερμανὸν φιλόσοφον» ²⁹¹, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Hegel, ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν, φοβερὰ διὰ τὴν ὁμότητα τῆς περιγραφῆς της, ἡ παράστασις τῆς μανίας τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοδημιουργίαν. Εἰς τὸ «καθαρῶς γερμανικὸν περιεχόμενον» ²⁹¹ τῆς θεοσοφίας του ὁ ἐλεύθερος ἐφηβικὸς Θεὸς τοῦ Egiugena ἐνηλικιούται, δεσμεύεται καὶ μάχεται νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τοῦ ἀμόρφου, ν' ἀναδυθῇ εἰς τὸν αέρα τοῦ χρόνου καὶ νὰ ἐνσαρκωθῇ. Ἡ γέννησις, ὡς ἀθλητικὴ διασκέδασις, τοῦ Θεοῦ τοῦ M. Eckhart, μεταβάλλεται ἐνταῦθα εἰς ἐπίπο-

Ἡ γενετήσιος <ψυχοθεολογία> τοῦ Eckhart ἔχει ἠθικὸν χαρακτῆρα. Γέννησις τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν σημαίνει ἐξάσκησιν δικαιοσύνης: «Ἡ ἐνέργεια τοῦ δικαίου εἶναι γέννησις τοῦ Πατρὸς ^{285α}. Διὰ τῶν ἀρετῶν τοῦ δικαίου γεννᾶται ὁ Θεός ^{285β}. Πᾶσα ἀρετὴ τοῦ δικαίου ..οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ γέννησις τοῦ Υἱοῦ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ^{286α}. Εἰς πᾶσαν καλὴν σκέψιν ἢ καλὴν γνώμην ἢ καλὴν ἐνέργειαν γεννώμεθα πάντοτε ἐκ νέου εἰς τὸν Θεόν» ^{286β}. Ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας περὶ Ἀγίας Τριάδος γενετικὴ θεογονία τοῦ M. Eckhart χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς «Φιλοσοφίας τοῦ Ἀνυπάρκτου» ὡς εὐσχημον πρόσχημα πρὸς ἐπιβολὴν τῆς θεογονικῆς του διδασκαλίας ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ M. Eckhart ὠχυρώθη «εἰς τὸ δόγμα τῆς Τριάδος», διότι τοῦτο ἦτο «ἐν προπύργιον, ἡ δύναμις τοῦ ὁποίου ἐνέπνεε ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀκροατάς του» ²⁸⁷.

* Ἡ «φιλοσοφία τοῦ Ἀνυπάρκτου», ἐρμηνεύουσα τὸν Eckhart, ἀναπτύσσει τὴν ἰδικὴν της θεογονικὴν θεωρίαν. Ἡ Θεότης τοῦ Eckhart «οὔτε εἶναι νεκρὰ οὔτε ζῆ.., ἀλλ' εὐρίσκειται εἰς τὴν τάσιν νὰ γίνῃ ζωὴ. Ὑπάρχει εἰς αὐτὴν μία φοβερὰ δυναμικότης, νὰ φθάσῃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, νὰ ζωογονηθῇ, νὰ γίνῃ χρονικὴ ὑπαρξις ἐντὸς τῶν πραγμάτων ^{290α}. Ὁ Eckhart ἐννοεῖ τὴν ἄμορφον βαθύτητα τῆς δημιουργουμένης ἀνυπάρκτου Θεότητος ^{290β}. Εἰς τὸν Eckhart ἐν ἀρχῇ ἴσταται ἡ δημιουργουμένη Θεότης, ἡ ὁποία δὲν εἶναι πραγματικὴ, ἀλλὰ ζητεῖ πραγματικότητα, κατ' ἀρχὰς τὴν πραγματικότητα τῆς χρονικῆς ζωῆς, κατόπιν τὴν πραγματικότητα τῆς πνευματικῆς ζωῆς ^{290γ}. Ἐν εἶναι βέβαιον κατὰ τὸν Eckhart: Ἡ δημιουργουμένη Πρωταρχὴ θέλει νὰ γεννᾷ. Θέλει νὰ γίνῃ ὑπαρξις, διότι δὲν εἶναι ἀκόμη» ^{290α}.

νον ἀγῶνα αὐτοπραγματώσεως. Μία σκοτεινὴ ὁρμὴ ἀνέρχεται ἐκ τοῦ βάθους τῆς θείας ἀβύσσου, ἀγωνιζομένη νὰ προβληθῆ ὡς πραγματικότης. Ὁ Θεὸς διακαίεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐνσαρκωθῆ, νὰ γίνῃ ὄντοτης, νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ ἐγκεκλεισμένον ἐντὸς τοῦ <Μηδέν>.

Εἰς τὸ σύστημα τοῦ J. Böhme ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀφηρημένη ἔννοια ἢ ἀπλῆ ἐσωτερικὴ κυκλοφορία, ἀλλ' ἠφαιστέιον ἐν ἐνεργείᾳ, τὸ ὁποῖον μετατρέπαι τὴν φλόγα τοῦ εἰς ὕλην. Πνεῦμα καὶ ὕλη παλαίουν ἐντὸς τοῦ νὰ συνουσιασθοῦν καὶ νὰ γεννήσουν ὅ,τι διατίθεται ὡς δυνατότητα. Ἡ ὑλιστικὴ ἀντίληψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ βασικὴ προϋπόθεσις τῆς θεολογίας τοῦ Jakob Böhme. «Τὸ αἰώνιον χάος, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον ὄνομα εἶναι Θεός»^{292α}, εἶναι «ἐν μηδένε, τὸ ὁποῖον «πεινᾶ δι' ἐν οἷονδήποτε τί»^{292β}. Ὁ Θεός «οὐδὲν ἕτερον» ἐγκλείει ἐντὸς τοῦ, «εἰμὴ μόνον μία θέλησιν, ἥτοι: νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ γεννηθῆ»^{293α}. Ὁ Θεός εἶναι «ἡ αἰωνία γέννησις»^{293β} καὶ «μόνον εἰς τὴν αἰωνίαν αὐτὴν γέννησιν... ὀφείλει νὰ νοηθῆ»²⁹⁴. Ἡ συνεχὴς Θεία «αὐτογέννησις», ὁμοιάζουσα πρὸς τὸν «τροχόν»²⁹⁵, ἐπισυμβαίνει πανταχοῦ, διότι οὐσία καὶ τόπος τῆς εἶναι «χρόνος καὶ αἰωνιότης», ἀλλ' εἶναι ἀκατάληπτος, διότι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ εἶναι «λόγος καὶ ἄλογον ταυτοχρόνως»²⁹⁶. Ὁ ἔλλογος Θεός προκύπτει, ὡς «arcanum τοῦ μεγίστου μυστηρίου»²⁹⁷, ἐκ τοῦ Ἐλλόγου. «Ἡ οὐσία πάσης οὐσίας εἶναι μόνον μία μαγικὴ γέννησις»²⁹⁸, ἡ ὁποία «ἀναδύεται ἐκ τοῦ ἀπείρου βάθους τῆς Θεότητος» καὶ «συγκλονίζει τὴν θείαν ψυχὴν εἰς τὴν ἀναζητήσιν ἑαυτῆς»²⁹⁹. «Ἡ θεία μαγεία» μεταβάλλει συνεχῶς «τὸ Μηδέν εἰς Τί»³⁰⁰. «Τὸ Μηδέν», ἥτοι «ὁ ἴδιος ὁ Θεός»*, ποθεῖ καὶ καταγίνεται νὰ συλλάβῃ μορφήν ἐντὸς τῆς Ὑλης. «Μορφή εἶναι τὸ ὑψιστον καὶ τὸ ἔσχατον τὴν θείας γεννήσεως»^{301α}. Ἡ θέλησις τοῦ θείου δημιουργουμένου Πνεύματος εἶναι νὰ κατασκευάσῃ δι' ἑαυτὸ μορφήν καὶ σῶμα»^{301β}. Οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἐνστικτώδης πόθος τῆς Μορφῆς, ἡ μεταβολὴ τοῦ Μηδενὸς εἰς Πραγματικότητα. «Ὁ Θεός...οὐδὲν ἄλλο εὐρίσκει, πλὴν τῆς ιδιότητος τῆς πείνης, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἴδιος, τὴν ὁποίαν γεννᾶ εἰς ἑαυτόν, ἥτοι γεννᾶ ἑαυτὸν ἐντὸς ἑαυτοῦ καὶ εὐρίσκει ἑαυτὸν ἐντὸς ἑαυτοῦ»^{302 2*}.

Τὴν θεοσοφίαν αὐτὴν ἐχαρακτήρισεν ὁ Ed. von Hartmann «ἀρχαϊστικὴν βαρβαρότητα»³⁰³, ἐνῶ ὁ Hegel εἶχε θανατώσει τὴν «φοβερὰν βαρβαρικὴν δυνάμιν τῆς»³⁰⁴, σήμερον δὲ ὁ Alexandre Kouré ὀνομάζει τὸν Jakob Böhme «μεγαλοφυῆ βάρβαρον»³⁰⁵. Τὴν σημασίαν ὅμως τοῦ βαρβαρισμοῦ αὐτοῦ δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ εἰς τὴν ἐπίδρασίν του ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρης γερμανικῆς θεολογικῆς σκέψεως, οὐχὶ μόνον τῆς αὐτῆς

* Πρβλ. ἀνωτ. κεφ. «Ἡ Ἀπόφασις», παραθέσεις 580—584.

2* Πρβλ. » » «Ἡ Ταυτότης», παραθέσεις 62—64.

πρὸς τὴν τοῦ Böhme <βαρβαρότητος>, ἀλλ' ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Hegel*, ἐπεκτεινομένη μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς θεολογίας τοῦ N. Berdiajew π. χ., τὴν ὁποίαν ὁ «ὑπὲρ τοὺς ἄλλους στοχαστάς» ἱστάμενος θεόσοφος ἐπηρεάζει «μέχρι λεπτομερείας»³⁰⁶. Τὸ «μεταφυσικὸν μυθιστόρημα»³⁰⁷; τὸ ὁποῖον «μὲ τὴν βεβαιότητα ἐνὸς προφήτου»³⁰⁸ ἐφαντάσθη καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς συγχρόνους του ὁ Jakob Böhme, ἀπετέλεσε τὸ κατάλληλον κλίμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑπαρχούσης ἤδη θεογονικῆς ιδέας. Ὁ Jakob Böhme, ὁ «philosophus teutonicus»³⁰⁹, ἐσκηνοθέτησε τὴν πρώτην πρᾶξιν τῆς <Θείας Τραγωδίας> ἐπὶ τῆς Γερμανικῆς θεολογικῆς σκηνῆς³¹⁰.

4. FRIEDRICH CHR. OETINGER

Ὁ Friedrich Christoph Oetinger (1702-1782), μαθητὴς τοῦ Jakob Böhme, ἀποτελεῖ τὴν ὑπέρβασιν τῆς θεογονικῆς σκέψεως εἰς τὸν Friedrich W. J. von Schelling. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Oetinger εἶναι διανοητικωτέρα ἐπανάληψις τῶν ὠμῶν ἐνοραματισμῶν τοῦ J. Böhme. Ἡ ἀξία του ἔγκειται εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἀκατεργάστου σκέψεως τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Schelling ἐπίδρασίν του.

Προϋπόθεσις τῆς θεοσοφίας εἶναι ἐνταῦθα ἡ συνειδητὴ πίστις, ὅτι «τὸ Ἄνω εἶναι ὅπως τὸ Κάτω»^{311α}. Ἡ ἀπόκτησις αἰσθητῆς μορφῆς εἶναι, ὡς καὶ εἰς τὴν θεογονίαν τοῦ J. Böhme, ὁ σκοπὸς τῆς θείας ἐνεργητικότητος. «Σωματικότης εἶναι τὸ τέλος τῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ»^{311β}. Ἡ σωματικότης αὕτη ὀφείλει νὰ νοηθῆ οὐχὶ χονδροειδῆς, ἀλλ' «ἀνωτέρου εἶδους»^{311γ} καὶ «καθαρῶς πάσχουσα»³¹². Ὁ σωματικῶς πάσχων Θεὸς «εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἀρχικῆς καταβρώσεως»³¹³. Ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς ἔχει «εἰς ὑψιστον βαθμὸν πᾶν, ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὰ πλάσματα»³¹⁴, εἶναι ἐπόμενο νὰ περικλείῃ ἐντὸς του «ἐνεργητικότητα καὶ πάθος» καὶ τὰς λοιπὰς <καθαρὰς>—«τὸ χονδροειδὲς καὶ ἡ δυσμορφία καὶ ἄλλα τυχαῖα ἀποκλείονται»³¹⁵—«σωματικὰς καὶ μὴ σωματικὰς ιδιότητας»³¹⁶. Τὴν ὕλικὴν μορφήν ἀποκτᾷ τὸ «θεῖον χάος»³¹⁶ ἐντὸς τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν αἰσθητὴν οὐσίαν του καὶ διὰ τοῦτο εὐρίσκεται «εἰς μίαν διαρκῆ ἔξοδον ἐξ ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτό»^{317α}.

Ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ ἔγκειται εἰς προοδευτικὴν ἀναζήτησιν μορφῆς, ὡς αἰωνία «progressio a forma ad formam»^{317β}. Ἡ συνεχὴς αὕτη μορφοποίησις σημαίνει «ἀτελεύτητον γέννησιν ἑαυτοῦ ἐξ ἑαυτοῦ εἰς ἑαυτόν»^{317γ}. Ἡ θεία γέννησις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώσεως δύο ἀντιθέτων δυνάμεων ἐντὸς του, διότι εἰς τὸν Θεὸν ὑπάρχει «μία αἰωνία κίνησις, μία αἰωνίως

* Πρβλ. ἄνωτ. κεφ. «Ἡ Ταυτότης», παραθέσεις 65—67.

έλκυσσα και μία πρὸς αὐτὴν ἀντενεργοῦσα δύναμις και ἐξ αὐτῆς ἡ πυρῶδης καταβιβρώσκουσα και ἡ πυρῶδης διατηροῦσα και ἐκ ταύτης ἡ παρυστωσα, ἑαυτὴν εἰς ἑαυτὴν ἀποκαλύπτουσα..., δύναμις» ³¹⁷ γ. Ἡ ὅλη κίνησις εἶναι «ἐν ἐντὸς ἑαυτοῦ τρέχον πῦρ», ὅμοιον πρὸς πύρινον «περιστρεφόμενον τροχόν» α, ὁ ὁποῖος «προκύπτει ἐκ τῆς ἔλξεως και ἀπόσεως» τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου κέντρον εἶναι ἡ θέλησις «να καταστῆ ὁ Θεὸς πλάσμα, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὥστε να δυνηθῆ να γίνῃ τὸ πᾶν ἐντὸς τοῦ παντός» β, ἄξων του, «ἐνθα εἶναι στερεωμέναι αἱ ἀκτῖνες, εἶναι ἡ ἐλκυσουσα ἐπιθυμία» και αἰτία «τῆς ταχείας περιστροφικῆς κινήσεως εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Θεός... ἐγκλείεται εἰς τι πλασματικόν...» ³¹⁸.

Ὁ Fr. Chr. Oetinger προσεπάθησε να κατευνάσῃ τὸ μένος τοῦ Θεοῦ τοῦ Jakob Böhme, να τὸν συσχετίσῃ στενώτερον πρὸς τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα και παραλλήλως ἐπεδίωξεν ἐρμηνείαν και θεμελίωσιν τῆς θεογονικῆς ὁριμῆς, ἀντὶ ἀπλῆς per inspirationem περιγραφῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ εἰς λογικὸν σύστημα μεταπλασμοῦ τῆς μυστικῆς ἐνοράσεως, τὴν εἰσαγωγὴν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως εἰς τὴν θεογονικὴν ἱστορίαν.

5. Ο ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ

α. Τὸ ῥεῦμα τῆς γερμανικῆς <Θεογονίας>, πηγάζον ἐκ τοῦ βάθους τῆς γερμανικῆς προῖστορίας και ἐνισχυθὲν καθ' ὁδὸν ὑπὸ τριῶν ὀριμητικῶν χειμάρρων, ἐκβάλλει εἰς τὸν γερμανικὸν Ἰδεαλισμὸν, ἐνθα ἡ ἰλύς, τὴν ὁποῖαν συνεπέφερε, θὰ κατακαθήσῃ και τὸ <θεῖον Γίγνεσθαι> θὰ καταστῆ διαυγὲς ὡς λίμνη. Ὁ γερμανικὸς Ἰδεαλισμὸς θὰ περιβάλλῃ μὲ φιλοσοφικὸν ἔνδυμα τὴν μυστικιστικὴν διαίσθησιν και θὰ τὴν παρουσιάσῃ ὡς θεωρίαν, τῆς ὁποῖας τὸ κῦρος ἐγγυᾶται ὁ λόγος. Τὸ πνεῦμα θ' ἀποχωρίσῃ τὴν ὕλην ἐκ τῆς παραστάσεως τοῦ Θεοῦ και θὰ τὸν ἀφήσῃ να μεταλάβῃ τῆς οὐσίας του, να γίνῃ ὁμοούσιον Πνεῦμα, τείνον πρὸς αὐτοσυνείδησιν, ὠρίμασιν και ἐκπλήρωσιν τῶν πνευματικῶν του σκοπῶν εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Ὁ γερμανικὸς Ἰδεαλισμὸς θὰ προβληθῆ ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐκπροσώπων τῆς «Φιλοσοφίας τοῦ δημιουργουμένου Θεοῦ» ὡς «ὁ κύκλος τῆς διανοητικῆς κινήσεως», ἐντὸς τοῦ ὁποῖου «ἀναδύεται ὁ λόγος περὶ δημιουργουμένου Θεοῦ, διὰ να μὴ χαθῆ πλέον μέχρι τῶν ἡμερῶν μας» ³¹⁹. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ γνώμη αὐτὴ εἶναι petitio principii. Ἡ Ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία δὲν ὑπῆρξεν ἡ ἀρχή, ἀλλ' ὁ καθαρισμὸς τῆς θεωρίας τοῦ δημι-

α. Πρὸβλ. «Τροχὸς τῆς γενέσεως»: Ἐπιστ. Ἰ α κ ὡ β ο υ Γ', 6.

β. Πρὸβλ. «Ἰνα ἢ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν»: 1, Κορινθ. ΙΕ', 28.

ουργουμένου Θεοῦ. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰδεαλισμοῦ ὡς πατρὸς καὶ οὐχὶ ἐκπαιδευτοῦ τῆς θεογονικῆς σκέψεως εἶναι ἰδιοποίησις ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς.

Ὁ Gotthold Ephraim Lessing εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἰδεαλιστῶν, ὁ ὁποῖος συνδέει τὰς ἐννοίας τῆς συμβατικότητος καὶ τοῦ Θεοῦ. «Ὅ,τι εἶναι τυχαῖον ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι τυχαῖον ἐπίσης εἰς τὸν Θεόν, εἶδε-μὴ θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ ἔχη ἰδέαν ὁ Θεὸς τοῦ ἐκτὸς αὐτοῦ τυχαίου»³²⁰. Πρὸς τὸν συμβατικὸν Θεόν, ὁδοιπόρον κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Wodan, ὁ Lessing ἐκφράζει τὴν συμπάθειάν του: «Ὁφείλεις εἰς τὸν δρόμον σου νὰ καταπονηθῆς τόσον πολὺ! Τόσα <λοξοδρομήματα> νὰ κάμῃς!»^{321α} καὶ προσθέτει εἰς τὴν παράστασιν τοῦ <Θείου τροχοῦ> τοῦ Oetinger «μικροτέ-ρους» καὶ «ταχύτερους τροχοὺς», οἱ ὁποῖοι «κινητοποιοῦν» τὸν «μέγαν ἀργὸν Τροχόν»^{321β}. Ὁ Lessing «εἶναι ὁ πρῶτος φιλόσοφος τοῦ γερμα-νικοῦ Ἰδεαλισμοῦ, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὸν Θεὸν ὡς ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ ζῶντος ὀργανικοῦ κόσμου, ἐξελισσόμενον ἀναλόγως τῆς κοσμικῆς πορείας καὶ ἐκλαμβάνει τὴν Ἱστορίαν ὡς «πολυσήμαντον ἀνάπτυξιν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου»³²².

Περὶ ἀναπτυσσομένου καὶ μεταβαλλομένου Θεοῦ ἐκφράζονται ὁμοίως οἱ Goethe, Herder, Fichte καὶ Fr. H. Jakobi: «Ἡ Θεότης εἶναι ἐνεργὸς εἰς τὸ ζῶν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ νεκρὸν· εὐρίσκεται εἰς γένεσιν καὶ μεταβολήν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τετελεσμένον καὶ πάγιον»³²³. Τὸ Πνεῦμα τοῦ κόσμου εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ συστολήν καὶ διαστολήν, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς κόλπους τῆς καρδίας καὶ τοὺς πνεύμονας^{324α}. Ὁ Θεὸς συναντᾷ συνεχῶς ἑαυτόν^{324β}: εἶναι μία ἀέναος ὑφανσις εἰς τὴν βαθυτάτην σιγήν³²⁵. Ὅστις πιστεύει εἰς ἓν σταθερὸν, ἐμμένον καὶ νεκρὸν εἶναι, πιστεύει μόνον, ἐπειδὴ ἐντὸς του εἶναι νεκρὸς καί, ἐφ' ὅσον εἶναι νεκρὸς, δὲν δύναται ἄλλως, παρὰ νὰ πι-στεύῃ οὕτω. Οὐδὲν <εἶναι> ὑπάρχει ὀπισθεν τῆς πράξεως, ἐνεργείας, γενέ-σεως. Πράττειν εἶναι τὸ πᾶν³²⁶. Ἄλλ' ὁμοία Ζωὴ ἐκτός μου, Ψυχὴ, ἐκτὸς τῆς Ψυχῆς μου, ἄριστον, δυνατὸν Σύ, Σὺ δὲν εἶσαι ἀκόμη. Χά! Γίνεσαι... Θεέ!»³²⁷.

β. G. W. F. H E G E L

Ἐὰν ὁ Immanuel Kant, εἰς τὸ τέλος τῆς κριτικῆς του σκέψεως, κατ-έληξεν εἰς τὴν θεώρησιν τοῦ Θεοῦ ὡς ἀπλῆς ἰδέας τοῦ πρακτικοῦ λόγου καὶ ἔγινεν οὕτω ὁ πρόγονος τῆς συγχρόνου «Φιλοσοφίας τοῦ Ἄνυπάρ-κτου», ὁ Hegel εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐθεμελίωσε τὴν ἰδέαν ἐνὸς διχα-σμένου, ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς πορείας ἐξελισσομένου καὶ πρὸς αὐτοσυνεΐδη-σιν μηχανευομένου Θεοῦ. Ἡ ἰδέα τῆς ἐξελίξεως εἰς τὸν Hegel δὲν εἶναι ἀπλῆ ἀνάπτυξις, ἀλλ' ἀποτέλεσμα ἀγῶνος. Γίγνεσθαι εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ

σύνθεσις τῶν ἀντιμαχομένων δυνάμεων εἰς τὸ κέντρον τῆς ζωῆς. Πρῶδος εἶναι ὑπερνίκησις ἀντινομίας. Πύρην τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ ἀντίφασις. Ἡ Ἰδέα «αὐτοδιαλύεται» ^{328α}, ἑτεροιοῦται, τίθεται ὡς <τόδε τι> ἀπέναντι ἑαυτῆς, διότι εἰς τὴν φύσιν τῆς ἐδρεύει ἡ ἀντίθεσις. Τὸ εἶναι τῆς Ἰδέας συνίσταται εἰς τὴν ἀπαλλοτριώσιν, εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐνότητος μεταξὺ τοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἑτέρου, εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ παραγώγου εἰς τὸ πρωταρχικόν, εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἀναίρεσιν τῆς ἑτερότητας. «Ἡ ἑτερότητας αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντινομία ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτό» ^{329α}. Ἔργον τῆς Ἰδέας εἶναι «ναῖ ἄρη τὴν ἀντινομίαν, ἤτοι τὸ ἀτομικόν τῆς περιεχόμενον, ναῖ θέτη τὴν διαφορὰν αὐτὴν καὶ ναῖ τὴν αἴρη ἀπολύτως» ^{329β}. Ἡ αὐτοκατάφασις καὶ ἀναίρεσις «εἶναι ἡ ζωτικότης τῆς Ἰδέας καθ' αὐτήν» ^{329β}.

Ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα δὲν ἀναπαύεται ἐντὸς τοῦ γίνεσθαι, ὡς ἤθελεν ὁ Fr. Schiller*. «Τὸ Πνεῦμα» εἶναι τὸ «ἀπολύτως ἀνήσυχον» ³³⁰. Ἡ ἐξέλιξις, ἡ ὁποία εἰς τὴν Φύσιν εἶναι ἐν ἡρεμίῳ φαινόμενον, εἰς τὸ Πνεῦμα εἶναι εἰς τὸ κινῆσι, ἀτελεύτητος ἀγὼν ἐναντίον ἑαυτοῦ» ³³¹. Ὁ διχασμὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς ἱστορικότητός του. Τὸ Πνεῦμα ὀφείλει ν' αὐθυπερβληθῆ, διὰ ν' ἀποκτήσῃ αὐτοσυνείδησιν. Τὸ καθ' αὐτὸ ἀσυνείδητον ἀπόλυτον Πνεῦμα πρέπει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν παλαιστράν τῆς περατώσεως καὶ τῆς ἄρσεως τοῦ πέρατος. Ἡ ἱστορικὴ ἐνεργητικότης προσφέρει εἰς τὸ Πνεῦμα τὴν γνῶσιν τοῦ Πνεύματος. Ἡ ἱστορία εἶναι ὁ <ἀνεμοστρόβιλος>, ὁ ὁποῖος ἀναταράσσει τὰ <λιμνάζοντα ὕδατα> τοῦ Πνεύματος. ἱστορία εἶναι τὸ <ζωοποιοῦν Πνεῦμα> τοῦ Πνεύματος. Ὁ Hegel σύρει τὸ Ἀπόλυτον εἰς τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸ σκέπτεται <ἱστορικῶς>. Τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἀπολύτως ἀνέτοιμον καὶ διὰ τοῦτο ἡ πρῶδος εἶναι ἡ ζωὴ του. Πρῶδος ὅμως σημαίνει ὑπερνίκησιν στατικότητος, ἀνάπτυξιν. «Ἡ πρῶδος τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ ἐξέλιξις» ³³². Τὸ Πνεῦμα πρέπει «ναῖ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὕπαρξιν, ν' ἀναπτυχθῆ, ναῖ παραχθῆ, ναῖ ὀριμιάσῃ, ναῖ παραγάγῃ τὴν ἔννοιαν του, ὅ,τι πρῶγματι εἶναι, οὕτως, ὥστε ὅ,τι εἶναι καθ' αὐτό, ναῖ εἶναι ἡ ἔννοιά του δι' ἑαυτό» ³³³. Τὴν ἐξέλιξιν αὐτὴν τοῦ ἀπολύτου Πνεύματος ἐπιτελεῖ ἡ πεπερασμένη ἐμφάνισις του, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, διὰ τοῦ ἱστορικοῦ του γίνεσθαι. Οὕτω, ταυτίζεται τὸ γίνεσθαι τοῦ πεπερασμένου πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἀπολύτου καὶ ἀνάγεται ἡ ἱστορικὴ πρῶδος εἰς αὐτοπραγμάτωσιν τοῦ Θεοῦ. «Ἡ ἱστορία εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ» ³³⁴.

Ὁ Hegel ἰσχύει ὡς ὁ συνεπέστερος ἡρακλείτειος φιλόσοφος. Τὸ ὅτι ὁ Hegel ἀπερρόφησε τὸν Ἡράκλειτον καὶ συνεσχέτισε τὸ Πνεῦμα

* Κι' ἂν ὅλα στὴν αἰὼνι' ἀλλαγῇ στριμογυρίζουν,
Μένει μέσ' τὴν ἀλλαγῇ ἓνα ἡσυχὸ Πνεῦμα » ³²⁹.

πρὸς τὸν <Λόγον> εἶναι ἀναμφίβολον. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Ἡράκλειτος ἀνήρесе τὴν ἀντινομίαν ἐντὸς τῆς ὑπερβατικότητος τοῦ Λόγου—«οὐ ξυνιάσιν ὅκως διαφερόμενον ἑαυτῷ ὁμολογέει» —^{335α}, ὁ Hegel τὴν ἐφύτευσεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Πνεύματος. Καὶ ἐνῶ «τὰ ἀνθρώπινα δοξάσιμα» ἐθεώρει ὁ Ἡράκλειτος «παίδων ἀθύρματα»^{335β} καὶ συγκρίνων τὰ προτερήματα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ἐχαρακτήριζε ταῦτα ιδιότητος πιθήκου— «ἀνθρώπων ὁ σοφώτατος πρὸς θεὸν πιθήκος φανεῖται καὶ σοφία καὶ κάλλει καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν»^{335γ}—, ὁ Hegel ἀπολυτοποιεῖ τὸ ὑποκειμενικὸν πνεῦμα καὶ τὸ θεωρεῖ «τὸ πάγιον, τὸ ἀπόλυτον, τὸ αἰώνιον»³³⁶. Τελικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ ἐγελιανοῦ συστήματος ὑπῆρξεν ἡ θεωρητικὴ ἀποθέωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὴν ἱστορικότητά του. Τὴν συνείδησιν τῆς αὐτοθεώσεως αὐτῆς, τῆς ὁποίας ἦτο δυσχερὴς *modus coexistendi* πρὸς τὴν ἐπίσημον εὐσεβείαν τοῦ αὐτοθεωρουμένου ὡς Χριστιανοῦ Hegel, ἐκφράζει χαρακτηριστικῶς ὁ Fr. Nietzsche: «Ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ εἴμεθα ἐγελιανοὶ καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν εἶχεν ὑπάρξει Hegel. Ὁ Hegel...ἔκαμε τὴν μεγαλοπρεπῆ προσπάθειαν νὰ μᾶς πείσῃ διὰ τὴν θεότητα τῆς ὑπάρξεως μὲ τὴν βοήθειαν τελικῶς τῆς ἔκτης αἰσθήσεώς μας, τῆς ἱστορικῆς αἰσθήσεως»³³⁷. Ὅπωςδήποτε, ὁ Hegel ὑπῆρξεν ὁ πρῶτιστος τῆς ἀντιλήψεως ἐνὸς διεσπασμένου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν διχασμὸν του καὶ νὰ πραγματοποιῆ ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως. Διὰ τοῦ Hegel ἡ θεωρία τοῦ «δημιουργουμένου Θεοῦ» εἰσηλθὲν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἀπέκτησε συγχρόνως ὕψος ἀπρόσιτον εἰς ὅλην τὴν μεταγενεστέραν ἐξελίξιν της*.

* Διὰ τῆς ἐν γένει ἱστορικῆς ἀντιλήψεώς του ὁ Hegel δὲν ὑπῆρξε μόνον ἀρνητικὸν αἷτιον τοῦ Μαρξισμού, ἀλλ' ἐπίσης, ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὴν ψύχωσιν τοῦ Nietzsche διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Ὑπερανθρώπου, ἐκ τῶν βασικῶν θετικῶν αἰτιῶν τοῦ γερμανικοῦ Ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖον ἐτσλαιπόρησεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὴν Οἰκουμένην. Ἡ περὶ αὐτοπραγματούσεως τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν ἱστορικὴν πορείαν διδασκαλία του συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπίτασιν τῆς προπολεμικῆς αὐθυποβολῆς τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἐντεταλμένος νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἱστορικὸν ῥοῦν.

Περὶ τῆς σημασίας τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Πνεύματος ὁ Hegel εἶχεν ἐκφρασθῆ συγκεκριμένως: «Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἡ ἠθικὴ ζωὴ ἐνὸς λαοῦ, ἐφ' ὅσον αὐτὸ εἶναι ἡ ἄμεσος ἀλήθεια»³³⁸. Τὸ ὅτι ὁ Hegel ἐθεώρησε τὸν συνετὸν πολιτικὸν βίον ὡς ὄρον δημιουργίας τοῦ Πνεύματος—«Ἡ ἀληθὴς διαλλαγή, διὰ τῆς ὁποίας πραγματοποιῶται τὸ Θεῖον εἰς τὸ πεδῖον τῆς πραγματικότητος, συνίσταται εἰς τὸν ἠθικὸν καὶ ἔννομον πολιτικὸν βίον»^{339α}—δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς ἐφέσεως πρὸς δύναμιν. Ἡ ἀντίληψις τοῦ Hegel, ὅτι ἡ συνυφῆ Θεοῦ καὶ Κοσμικοῦ «δικαιοῦται εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ Κράτους»^{339β} καὶ ἡ ἐγελιανὴ ἀντίληψις, ὅτι «ἡ ἱστορία ἐνὸς λαοῦ εἶναι ἡ μορφοποίησις τοῦ Θεοῦ εἰς τόπον καὶ χρόνον»³⁴⁰, οἰκειοποιηθεῖσα προθύμως ὑπὸ τῆς «Φιλοσοφίας τοῦ Ἀνυπάρκτου» («Τὸ λαϊκὸν βίωμα...εἶναι τὸ ζωτικὸν κέντρον παντὸς ἄλλου αἰωνίου βιώματος»^{341α}). Εἰς

γ. F. W. J. VON SCHELLING

Ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τοῦ <δημιουργομένου Θεοῦ> εἰς τὸν Γερμανικὸν Ἰδεαλισμὸν εἶναι ὁ συμμαθητὴς τοῦ Hegel Friedrich W. J. von Schelling, κατὰ τὴν τελευταίαν περιόδον τῆς σκέψεώς του. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Fichte, ὁ Schelling ἀνέπτυξεν ἀρχικῶς λογικὸν μονισμόν. Διὰ τὴν ἀναγωγὴν τοῦ ἀξιώματος τῆς ταυτότητος νοοῦντος καὶ νοουμένου εἰς πρῶτιστον νόμον τῆς πραγματικότητος, ὁ Schelling τῆς πρώτης περιόδου θεωρεῖται ὁ κατ' ἐξοχὴν μονιστὴς τῆς γνωσεολογίας τῶν Νεωτέρων χρόνων*. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Spinoza, ὁ Schelling ἐνεφανίσθη ἀργότερον ὡς πανθειστὴς^{2*}, ἐνῶ εἰς ἄλλην πνευματικὴν του στροφὴν ὑπερημύνθη τῆς ὑπερβατικότητος τοῦ Θεοῦ, ὡς πεπεισμένος ἀποφατικὸς φιλόσοφος^{3*}. Ἀπὸ τοῦ 1809^{4*} ὁ Schelling ἀναπτύσσει τὴν δυναμικὴν θεωρίαν τοῦ <δημιουργομένου Θεοῦ>, τῆς ὁποίας καὶ γίνεται ὁ πρῶτος συνειδητὸς θεωρητικὸς ἐκπρόσωπος. Τὴν τελευταίαν φιλοσοφικὴν περίοδον τοῦ Schelling καθορίζουν οἱ θεοσόφοι J. Böhme καὶ F. C. Oetinger,

τὸ αἰώνιον πνεῦμα τοῦ λαϊκοῦ γίνεσθαι εἰσρέουν αἱ ὑπόλοιποι δυνάμεις τῆς Αἰωνιότητος^{341β}. Ἡ Θεότης γεννᾶται εἰς τὴν <λαότητα>^{342α}. Ἡ δημιουργὸς Δύναμις προσπαθεῖ νὰ δημιουργηθῇ εἰς μίαν <λαότητα>, νὰ τεθῇ ἱστορικῶς. Ὁ Θεὸς ἐπιδιώκει καὶ ἐκβιάζει νὰ δημιουργηθῇ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ὡς ἡ <λαότης των>^{342β}) ἐθεωρήθη ὡς ἀξίωμα τῆς γερμανικῆς πίστεως. «Διὰ τὴν γερμανικὴν πίστιν τὸ γίνεσθαι τοῦ λαοῦ εἶναι τὸ γίνεσθαι τοῦ Θεοῦ»³⁴³. Ὁ Hegel εἴθεσε τὴν ἠθικὴν καὶ θεωρητικὴν βᾶσιν εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς γερμανικῆς ὑπεροχῆς καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἡ via philosophica τῆς αὐτοθεώσεως τοῦ Γερμανισμοῦ. Ἡ γνώμη τοῦ Wilhelm Lütgert θὰ ἦτο ἀκριβεστέρα, ἐὰν περιορίζετο εἰς ὑποδήλωσιν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἱστορικῆς διαλεκτικῆς τοῦ Πνεύματος τοῦ Hegel: «Ὁ ἐπαναστατικὸς Σοσιαλισμὸς εἶναι τὸ τέλος τοῦ Ἰδεαλισμοῦ»³⁴⁴.

* Πρβλ. ἄνωτ. κεφ. «Ἡ Ταυτότης», παραθέσεις 11—15.

2* Πρβλ.: «Θεὸς καὶ Σύμπαν εἶναι ἐν ἡ μόνον διάφοροι ἀπόψεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ. Θεὸς εἶναι τὸ Σύμπαν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ταυτότητος θεωρούμενον, τὸ Σύμπαν εἶναι Θεὸς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ὁλότητος ἐκλαμβανόμενον»³⁴⁵.

3* Πρβλ. ἄνωτ. κεφ. «Ἡ Ἀπόφασις», παραθέσεις 315—316.

4* Ἡ τελευταία φιλοσοφικὴ μεταστροφή τοῦ Schelling συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὸν αἰφνίδιον θάνατον τῆς ἐκτάκτως ἀγαπωμένης συζύγου του τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1809, ἡ ἔλλειψις τῆς ὁποίας τὸν ἐξώθει εἰς θεωρίας περὶ συνεχίσεως τῆς σχέσεως μετὰ τῶν νεκρῶν, διατηρήσεως τῆς ὅλης ψυχοσωματικῆς ἀτομικότητος μετὰ θάνατον (π. χ.: «Ἀνέκαθεν δὲν ὑπετίμησα τὴν σωματικότητα τόσον, ὅσον ἔπραξε καὶ ἀκόμη πράττει ὁ Ἰδεαλισμὸς τοῦ καιροῦ μας... Δὲν δυνάμεθα νὰ ἰκανοποιηθῶμεν μὲν μίαν γενικὴν διάρκειαν τῶν νεκρῶν μας· θὰ ἠθέλομεν νὰ διατηρήσωμεν τὴν ὅλην προσωπικότητά των οὐδέν, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἐξ αὐτῆς ν' ἀπολέσωμεν»³⁴⁶) καὶ τέλος, εἰς τὴν πίστιν ἑνὸς μαχομένου Θεοῦ εἰς τὰ βάθη τοῦ κόσμου, τοῦ ἑποίου σκοπὸς εἶναι ἡ αὐτοσυνειδήσις καὶ ἡ ὑλοποίησις.

ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος θεωρεῖται, ὅτι «προσδιορίζει τὴν ὅλην ἀποψίν» του³⁴⁷ καὶ ὁ δεύτερος, ὅτι ἐπηρεάζει τὸ ἔργον του «μέχρι τῆς ἐκφράσεως»³⁴⁸.

Προϋποθέσεις τῆς θεογονικῆς φιλοσοφίας τοῦ Schelling εἶναι αἱ ἀρχαὶ τῆς προτεραιότητος τοῦ Χρόνου : «Ὁ Χρόνος, συμφώνως πρὸς τὴν πραγματικότητα, προηγεῖται τῆς Αἰωνιότητος—οὐχὶ ὡς κοινῶς θεωρεῖται : ὁ Χρόνος ἐτέθη ὑπὸ τῆς Αἰωνιότητος, ἀλλ' ἀντιθέτως : Ἡ Αἰωνιότης εἶναι τὸ τέκνον τοῦ Χρόνου»^{349α} καὶ τῆς διαφορᾶς ὄντοῦτος, ἀλλὰ ταυτότητος ὑφῆς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου : «Πᾶν Θεῖον εἶναι Ἀνθρώπινον, πᾶν Ἀνθρώπινον Θεῖον. Ἡ ἀμοιβαία κοινότης ἀνθρωπίνων καὶ θεῶν ἰδιοτήτων εἶναι... εἰς θεμελιώδους νόμος καὶ τὸ σπουδαιότερον <κλειδί> πάσης ἀληθοῦς γνώσεως»^{349β}.

Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος διαφέρει τοῦ ἀνθρώπου μόνον κατὰ ποσόν, ἐγκλείει ἐντὸς τοῦ ἐν χάος ἀσυνειδήτου, ἀνάλογον τοῦ ἀνθρωπίνου, τὸ ὅποιον εἶναι πεπερασμένον, ἐνῶ «τὸ ἀσυνειδήτον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄπειρον, ὡς καὶ ὁ ἴδιος»^{350α}. Σκοπὸς τοῦ διαφόρου πρὸς τὸ ἰδανικόν του Θεοῦ (:«Τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸν ἴδιον, ἀλλὰ πραγματι διάφορον, ὡς εἰς τὸν ἀνθρώπον»^{350β}) εἶναι ἡ αὐτοσυνείδησις : «Ἡ ὅλη ζωὴ εἶναι κυρίως μόνον μία πάντοτε ὑψηλοτέρα γένεσις συνειδήσεως..., πάντοτε ὅμως παραμένει ἐν σκοτεινὸν ὑπόλοιπον. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει λοιπὸν περὶ τοῦ Θεοῦ^{350γ}. Πᾶσα ζῶσα ὑπαρξὶς ἀρχίζει ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτου. Ὁμοίως ἀρχίζει ἐπίσης καὶ ἡ θεία ζωὴ»^{350δ}. Συνείδησις σημαίνει συνειδητοποίησιν, ἤτοι ἐνεργητικότητα κατανοήσεως, ἐπομένως ὁ Θεὸς οὔτε εἶναι ἀπόλυτος συνείδησις, οὔτε ἔχει τοιαύτην, ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἄνοδον ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτου εἰς τὴν συνείδησιν : «Ἡ συνείδησις συνίσταται μόνον εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς γενέσεως τῆς συνειδήσεως καὶ οὕτω, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σκεπτόμεθα εἰς τὸν Θεὸν αἰωνίαν συνείδησιν, μόνον ἀπόκτησιν συνειδήσεως»³⁵¹. Ἡ ἐνεργητικότης τῆς συνειδητοποιήσεως αὐτῆς ἐμφανίζεται εἰς τὴν κοσμικὴν καὶ ἱστορικὴν πορείαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπροσώπου ἀσυνειδήτου εἰς συνειδητὸν πρόσωπον. «Ἡ ζωτικὴ πρόοδος εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν... οὐδὲν ἄλλο κυρίως εἶναι, εἰμὴ ἡ πρόοδος τῆς πλήρους συνειδητοποιήσεως καὶ προσωποποιήσεως τοῦ Θεοῦ»³⁵².

Ἡ δημιουργὸς ὅμως θεία ὁρμὴ, διὰ τῆς ὁποίας Θεὸς τείνει πρὸς αὐτοσυνείδησιν, διαφεύγει τὴν συνείδησίν του. Τὸν Θεὸν γεννᾷ αἰωνίως μία αὐτόνομος καὶ ἀκατάληπτος διὰ τὸν ἴδιον ὁρμὴ <ἀνταναζητήσεως>. «Ἐνῶ ἡ Αἰωνιότης εἶναι ἠναγκασμένη ν' ἀναζητῆ ἀσυνειδήτως ἑαυτήν, παράγει ἑαυτήν ἐντὸς ἑαυτῆς, ἀνεξαρτήτως πρὸς αὐτήν καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνη συνείδησιν τούτου, δι' ἐνὸς ἀκαταλήπτου δι' αὐτὴν τρόπου. Μία ἀνθυπόστατος βούλησις, μία βούλησις, ἡ ὁποία δὲν τὴν γνωρίζει ἀκόμη, ἡ ὁποία τιμωρεῖ μόνον τὴν Αἰωνιότητα, καὶ τυφλῶς, χωρὶς

τὴν συνδρομὴν τῆς, ἀναζητεῖ τὴν οὐσίαν, οὐχὶ ὡς συνειδητὴ, ἀλλ' ὡς μία ἐξ ἀρχῆς ἀσυνεΐδητος βούλησις» ^{553α}, εἶναι τὸ κύριον ἔνστικτον τῆς γενέσεως καὶ ὑπάρξεως Θεοῦ καὶ πραγματικότητος. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀσυνεΐδητος <δυνατότης Θεοῦ>, μεταβαλλομένη εἰς συνειδητὴν πραγματικότητα, κατ' οὐσίαν ὁμως «δὲν εἶναι πραγματικός, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται» ^{553β}. Δημιουργεῖ ἑαυτὸν, ὅμοιος πρὸς τὸν καλλιτέχνην, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι «ἐνταῦθα ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἐκτὸς τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐσωτερικῶς σύμφυτος» ^{553γ}. Ἄλλ' ἐνῶ «ἡ ὕλη», ὡς «τὸ ἀσυνεΐδητον μέρος τοῦ Θεοῦ», ἀποτελεῖ «τὸ σκοτεινόν», τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐπιδιώκει διαρκῶς «να ἐξωθήσῃ καὶ ν' ἀποκλείσῃ ἑαυτοῦ» ⁵⁵⁴, παραμένει ἐν τούτοις «ἡ σωματικότης» ὁ «ἀποκλειστικὸς σκοπὸς τῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ» ⁵⁵⁵. Ἡ ὑλικότης ἀποτελεῖ τὸ διυλιστήριον τῆς Θείας οὐσίας.

Ὁ Θεὸς ὀφείλει νὰ δώσῃ μορφήν εἰς τὸ ἀσυνεΐδητον περιεχόμενον του, διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω ἐντὸς τῆς πραγματικότητος νὰ κατανοήσῃ τὴν φύσιν του. Ἡ πρὸς αὐτοσυνεΐδησιν αὐτῆ τάσις ἀποτελεῖ τὴν αὐτοδημιουργίαν καὶ τελειοποίησιν τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Θεὸς ἀναχωρεῖ ἐξ ἑαυτοῦ, διὰ νὰ καταλήξῃ καθαρὸς τελικῶς εἰς ἑαυτὸν: Ὁ Θεὸς δημιουργεῖ ἑαυτὸν καί, ὅσον εἶναι βέβαιον, ὅτι δημιουργεῖται, τόσον βέβαιον εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι τι ὀριστικῶς ἐξ ἀρχῆς ἔτοιμον καὶ ὑπάρχον» ^{556α}. Ἡ ἀκοίμητος δημιουργὸς ἀνησυχία τοῦ Θεοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀντινομίαν, ἡ ὁποία διασπᾷ τὴν ἐνότητά του. Ὁ Θεὸς ἔχει ἐντὸς του «ἐν ὑψηλότερον καὶ ἐν χαμηλότερον» ^{556β}. Τὸ <ὑψηλότερον> προσπαθεῖ ν' ἀπωθήσῃ τὸ <χαμηλότερον> καὶ νὰ ἄρῃ «τὴν μέχρι τοῦδε» ἀδιάφορον μετ' αὐτοῦ συνύπαρξιν ἢ μεῖξιν ^{556γ}. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ, τὴν ὁποίαν ἐκ παραλλήλου ἐπιχειρεῖ καὶ τὸ <χαμηλότερον> ἐντὸς τοῦ Θεοῦ, ἐμφανίζεται, «κατὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ», ὡς «αἰώνιον οὐχί» καὶ «αἰώνιον ναί» ^{557α}, ὡς «συνεχῆς ἐναλλαγὴ ἐκτάσεως καὶ συμπτύξεως» ^{557β}, ὡς «συστολὴ καὶ διαστολὴ» ἢ «ἄμπωτις καὶ παλίρροια» ^{557γ}, ὡς «οἱ διακεχωρισμένοι πόλοι ἐνὸς μαγνήτου», οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται «εἰς διαρκῆ ἀσυνεΐδητον πόθον, δυνάμει τοῦ ὁποίου τείνουν νὰ πλησιάσουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον» ^{557δ}. Εἰς τὴν ἔλξιν καὶ ἄπωσιν τῶν δισταμένων αὐτῶν δυνάμεων ὁ Θεὸς «χάνει τὴν ἐλευθερίαν του» καὶ γεννᾶται εἰς τὴν πάλλουσαν καρδίαν του, «ἡ ὁποία εἰς ἀδιάκοπον συστολὴν καὶ διαστολὴν ἀναζητεῖ ἡσυχίαν καὶ δὲν εὐρίσκει» ^{557ε}, ἡ ἀγωνία τῆς ἀντινομίας. Ὁ Θεός, τὴν διάστασιν τοῦ ὁποίου ἀναιρεῖ συνεχῶς στιγμιαία ἐνότης, διὰ νὰ διασπασθῇ καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῆς ἐπομένης ἀντινομικῆς μορφῆς, εἶναι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Γραφῆς α, ἐν ἀκάματον καταλυτικὸν πῦρ: «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι... κατὰ τὴν φύσιν του ἐν διαβρωτικόν

α. «Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον»: Πρὸς Ἑβραίους IB', 26.

πῦρ» ³⁵⁷στ. Αἰτία τῆς ἐσωτερικῆς πάλης τοῦ Θεοῦ πρὸς εἶναι ἢ προὑπό-
 θεσις τῆς ζωτικότητός του ³⁵⁷ξ, ἢ ἀντίφασις: «Ἡ ἀντίφασις... εἶναι ἡ
 πηγὴ τῆς αἰωνίας Ζωῆς» ³⁵⁷η. Ἡ ἀντίφασις εἶναι ὁ δῆμιος καὶ συγχρό-
 νως ὁ ζωοδότης Θεὸς τοῦ Θεοῦ. «Τυφλὴ ζήτησις καὶ ἐπιθυμία, ἀκαταγώ-
 νιστος ὁρμὴ, ἀναίσθητος κίνησις» ³⁵⁷θ, δημιουργοῦν ἓνα ζῶντα Θεόν, τοῦ
 ὁποίου ἡ φύσις «οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ φόβος, φόβος καὶ ἀντίφασις» ³⁵⁷ι.
 Ὁ Θεὸς εἶναι «μία ζωὴ ἀηδίας καὶ ἀγωνίας» ³⁵⁷ια. Διὰ τοῦ βασανιστικοῦ
 ὁμῶς αὐτοσπαραγμοῦ πραγματοποιεῖται ἡ ἐνοστικτώδης ἔφεσις τοῦ Θεοῦ
 πρὸς δημιουργίαν ἑαυτοῦ καὶ τῆς συνειδήσεως ἑαυτοῦ, διὰ ν' ἀναπτυχθῆ
 πλήρως εἰς τὸ τέλος τῆς πάλης του καὶ νὰ πληρώσῃ μόνος τὰ πάντα: «Ὁ
 ὕψιστος τελικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας τώρα ἐξεπληρώθη. Ὁ Θεός, ὄρα-
 τός: σωματικός, ἐπραγματοποιήθη τελείως... Τότε ὁ Θεὸς θὰ εἶναι τὸ πᾶν
 ἐντὸς τοῦ παντός, ὁ Πανθεισμός ἀληθής» ³⁵⁸.

Ὁ Schelling εἶναι ὁ πρῶτος τραγικὸς φιλόσοφος τῆς «Φιλοσοφίας
 τοῦ δημιουργομένου Θεοῦ». Διχασμός, βασανισμὸς καὶ ἀπόγνωσις ἀξιοῦν
 εἰς τὴν φιλοσοφίαν του νὰ ἐκφράσῃ τὸν πυρῆνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ
 ἀτομικὴ τραγῳδία προσπαθεῖ νὰ λυτρωθῆ διὰ τῆς ἀπολυτοποιήσεώς της
 εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Schelling προέβαλε, μετὰ τὸ ἀτύχημα τοῦ
 1809, τὴν τραγικότητα τῆς ὑπάρξεώς του εἰς τὸν Θεὸν καὶ μετέβαλε τὴν
 λογικὴν φιλοσοφίαν τῆς πρώτης περιόδου τῆς σκέψεώς του εἰς δραματικὴν
 ἀνάλυσιν τοῦ ἀσυνειδήτου. Ἡ Μεταφυσικὴ τοῦ Schelling εἶναι ἡ ἐκρη-
 κτικὴ ἀναγωγὴ τῶν κατηγοριῶν τῆς ἐμπειρίας εἰς τὸ Ἀπόλυτον, μεθο-
 δεύουσα ὡς ἡ Φυσικὴ Θεολογία τοῦ Μεσαιῶνος ³⁵⁹, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι
 προσγράφει εἰς τὸν Θεόν, ἀντὶ <ἀγαθῶν, ἡρέμων> ἰδιοτήτων, τὸν δυναμι-
 σμὸν καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ὑπάρξεως. Ὁ Schelling, διὰ τῆς προβολῆς τοῦ
 ἀνθρωπίνου διχασμοῦ εἰς τὴν Θεότητα, ὠδήγησε τὴν Ἰδεαλιστικὴν Μετα-
 φυσικὴν εἰς ἀπροκάλυπτον περιγραφὴν τοῦ πεπερασμένου, ἀντικαταστή-
 σας τὴν Φιλοσοφίαν διὰ τῆς Μυθολογίας καὶ πλάσας τὸν «πλέον πολυσή-
 μαντον, πλούσιον καὶ πλήρη περιεχομένου μῦθον τῆς μεγάλης ἐποχῆς τῆς
 ἰδεαλιστικῆς Φιλοσοφίας» ³⁶⁰. Ἡ μυθογραφία τοῦ Schelling ὑπῆρξεν ὁ πυ-
 ρὴν ὅλων τῶν μυθολογικῶν παραλλαγῶν τῆς νεωτέρας <Θεογονίας>.

6. F R I E D R I C H N I E T Z S C H E

Ὡς σύνδεσμος τῆς θεογονικῆς φιλοσοφίας τοῦ γερμανικοῦ Ἰδεαλι-
 σμοῦ καὶ τῶν περὶ <δημιουργομένου Θεοῦ> θεωριῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος
 ὀφείλει νὰ θεωρηθῆ Friedrich Nietzsche. Ἐκ συστήματος ἀρνητῆς τοῦ
 Θεοῦ, ὁ Nietzsche δὲν ἔπρεπε νὰ σχετίζεται πρὸς θεολογικὰς θεωρίας.
 Ἐν τούτοις, ὁ ἀντιθεισμός του συνδέεται πρὸς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῆς με-
 ταγενεστέρως του φιλοσοφικῆς Θεολογίας. Ὁ Nietzsche ὑπῆρξεν ὁ σὴν

μαντικώτερος ἄθεος θεολόγος, ἐπιδρῶν θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς θεολογικῆς σκέψεως, ἢ ὅποια, συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως, λαμβάνει θέσιν ἀπέναντί του. Εἰδικῶς ἡ δυναμικὴ Θεολογία τοῦ 20. αἰῶνος ὀφείλει εἰς τὸν Nietzsche τὴν δημιουργίαν τοῦ «πνευματικοῦ κλίματος», ἐντὸς τοῦ ὁποίου «ἀφθόνως ἠὺδοκίμησε»³⁶¹.

Ὁ Nietzsche εἶδε τὸν κόσμον «μὲ τὰ μάτια» τοῦ Ἡρακλείτου, θεωρήσας τὴν φιλοσοφίαν ὡς προσπάθειαν περιγραφῆς τοῦ ἡρακλειτείου Γίγνεσθαι καὶ ἔκλεισε τὸν «ἡρακλειτεῖον αἰῶνα», τὸν ὁποῖον ἠνοιξεν ὁ Hegel³⁶². Ἄλλ' ἐὰν ὁ Ἡράκλειτος διέκρινεν ἐντὸς τοῦ κόσμου τὸν Λόγον, ὁ ὁποῖος θέτει εἰς κίνησιν καὶ διευθύνει «ὁκόσον ἐθέλει»³⁶³ τὴν πορείαν τοῦ Γίγνεσθαι, ὁ Nietzsche διεκήρυσσε, θέτων τοὺς λόγους του εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἡρακλείτου: «Οὐδὲν βλέπω, πλὴν Γίγνεσθαι»³⁶⁴. Ἡ πραγματικότης τοῦ Γίγνεσθαι εἶναι διὰ τὸν Nietzsche τὸ κατ' ἐξοχὴν πραγματικὸν τοῦ πραγματικοῦ. Τὸ «εἶναι» εἶναι μία ἐπικίνδυνος καὶ μὴ ἀναγκαῖα ἔννοια. «Εἰς οὐδὲν ἀπολύτως εἶναι ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιτρέπωμεν θέσιν, διότι τότε τὸ Γίγνεσθαι χάνει τὴν ἀξίαν του καὶ παρενθὺς ἐμφανίζεται ὡς ἀνόητον καὶ περιττόν»^{365α}. Ὁ κόσμος εἶναι μία αἰωνία βακχικὴ αὐτοδημιουργία καὶ αὐτοκαταστροφή καί, ὡς τοιοῦτος, αὐτοσκοπός. «Εἰς διονυσιακὸς κόσμος, αἰωνίως αὐτοδημιουργούμενος καὶ αἰωνίως αὐτοκαταστρεφόμενος», τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς εὐρίσκεται «εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ κύκλου»^{365β}, ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος δαίμων δυνάμεως: «ἐν τέρας ἰσχύος, ἄνευ ἀρχῆς, ἄνευ τέλους...μία θάλασσα δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀναταράσσονται καὶ πλημμυρίζουν ἐντὸς ἑαυτῶν, αἰωνίως μεταβαλλόμενος, αἰωνίως παλινδρομῶν, μὲ ἀπίθανα ἔτη ἐπιστροφῆς, μὲ μίαν ἄμπωτιν καὶ παλίρροιαν τῶν μορφῶν του»^{365γ}, εἶναι τὸ βακχικὸν κοσμοεἶδωλον τοῦ Nietzsche.

Αὕτη «ἡ κατάφρασις τῆς παροδικότητος καὶ ἐκμηδενίσεως, τὸ ἀποφασιστικὸν εἰς μίαν διονυσιακὴν φιλοσοφίαν, τὸ ναι πρὸς τὴν ἀντίθεσιν καὶ τὸν πόλεμον, τὸ Γίγνεσθαι, μὲ δριζικὴν ἀπόρριψιν ἐπίσης αὐτῆς τῆς ἔννοιᾶς τοῦ ὄρου «εἶναι»³⁶⁶, ἀξιοῖ, πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτονομίας καὶ ἀξίας τοῦ περιεχομένου της, ἀπουσίαν τοῦ Θεοῦ. «εἶναι ἀνάγκη... ν' ἀρνούμεθα τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ θέσωμεν τὸ γίγνεσθαι ὑπὸ τὴν περιοπὴν ἐνὸς συνεκπληροῦντος... ὄντος»³⁶⁷. Ὁ Θεὸς δὲν συμβάλλει εἰς τὴν ἀπόκτησιν δυνάμεως, εἶναι ἔννοια στατικὴ καὶ ἀποχαινωτικὴ καὶ ἐπομένως «ἄχρηστος», ἡ δὲ παραδοχὴ του θὰ ἦτο «ἐν ἄθροισμα δυσαρεσκείας καὶ παραλογισμοῦ», τὸ ὁποῖον «θὰ ἐξηυτέλιζε τὴν ὅλην ἀξίαν τοῦ Γίγνεσθαι»³⁶⁷. Διὰ τοῦτο «ἡ» ὑπὸ τῆς θεωρίας τοῦ «δημιουργουμένου Θεοῦ» «θεοποίησις τοῦ Γίγνεσθαι εἶναι μία μεταφυσικὴ ἄποψις», ὅμοια πρὸς τὸ φῶς ἐνὸς φάρου εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Ἱστορίας, εἰς τὴν ὁποῖαν μία «γενεὰ λογίων εὔρε τὴν παρηγορίαν της»³⁶⁸. Ἐναντι τῆς θεωρίας αὐτῆς, «ὄσον καὶ ἂν εἶναι πεπλανημένη», ὀφείλει τις νὰ εἶναι ἐπεικῆς καὶ «νὰ μὴ «θυμώνη»»³⁶⁹. Ἐν

τούτοις, ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ μόνον ὡς μία στιγμή εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς πρὸς ἀπόκτησιν δυνάμεως ἐφέσεως θὰ εἶχε ἓν νόημα. «Ἡ μοναδικὴ δυνατὸτης διατηρήσεως ἐνὸς νοήματος διὰ τὴν ἔννοιαν <Θεός> θὰ ἦτο: <Θεός>: ἐν σημείον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θελήσεως πρὸς ἀπόκτησιν δυνάμεως»⁸⁰⁹.

Οἱ μεταγενέστεροι Γερμανοὶ θεολόγοι τοῦ Γίγνεσθαι, οἱ ὅποιοι ἐμαθίτευσαν εἰς τὸν Nietzsche, ἔδειξαν πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀνυπακοὴν καὶ παρεδέχθησαν ὑπάρχοντα ἢ γεννώμενον Θεόν. Ἡ ἀπίθεια αὐτῆ κατ' οὐσίαν εἶναι φαινομενικὴ. Αἱ θεωρίαι περὶ ἐξελισσομένου ἢ ἐμφανιζομένου εἰς τὴν κοσμικὴν πορείαν Θεοῦ, ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν ἀποκλειστικὴν δυνατὸτητα ὑπάρξεως Θεοῦ τοῦ τελευταίου ἀφορισμοῦ τοῦ Nietzsche. Ὁ Θεός ὑπ-άρχει: ἀρχίζει ἐντὸς τοῦ Γίγνεσθαι νὰ ὑπάρχη καὶ ἄρχεται ὑπὸ τοῦ Γίγνεσθαι, ἐξαρθώμενος εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος τὸν βοηθεῖ ἢ τοῦ ἐπιτρέπει τὴν ὑπαρξιν. Ἡ διδασκαλία περὶ δημιουργομένου καὶ ὑποτελοῦς εἰς τὸν ἄνθρωπον Θεοῦ ὑπῆρξεν οὐσιαστικῶς μέσον ἀποκτήσεως δυνάμεως, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου, διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ καθυπόταξις τοῦ ὁποίου ἐφάνη, ὅτι προσέδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐξουσίαν καὶ ἰσχὺν τοῦ οὐρανοῦ.

7. HERMANN SCHWARZ

Ἐκεῖνος ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς θεογονικῆς Φιλοσοφίας, ὁ ὅποιος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ κλασσικὸς καὶ τελικὸς τῆς διαμορφωτῆς εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, εἶναι ὁ διδάξας Φιλοσοφίαν εἰς Greiswald καὶ Marburg ἐθνικοσοσιαλιστῆς Hermann Schwarz. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι θεωρητικοὶ τοῦ γινομένου ἢ γεννωμένου Θεοῦ τῶν τελευταίων ἐτῶν ἀφιέρωσαν εἰς τὴν ὄλην ἐξέλιξιν καὶ συγγραφικὴν δρασιν των ἓν ἢ δύο ἔργα, κυρίως διὰ νὰ συγχρονισθοῦν πρὸς τὴν νέαν θεολογικὴν τάσιν, ἐπιδοθέντες κατ' ἐξοχὴν εἰς ἄλλην πνευματικὴν περιοχὴν, π.χ. ὁ Wilhelm Hauer ὑπῆρξε καθηγητῆς τῆς Ἰνδολογίας εἰς Tübingen, ὁ δὲ θεμελιωτῆς τῆς φιλοσοφικῆς Ἀνθρωπολογίας Max Scheler εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του προσηλυτίσθη εἰς τὴν θεογονικὴν πίστιν ἢ ἐξ ἰδίων ἀνέπτυξε θεωρίαν περὶ δημιουργομένου Θεοῦ*, ὁ Hermann Schwarz, ἀπὸ τῶν πρώτων (1913)⁸¹² μέχρι τῶν τελευταίων δημοσιευμάτων του (1938)⁸¹³, ὑπηρέτησε τὴν ἰδέαν ἐνὸς ἀνυπ-

* Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς «Φιλοσοφίας τοῦ Ἀνυπάρχτου» τὸν θεωροῦν ὡς προσήλυτον⁸¹⁰, ἐνῶ «ὅσοι ἴσταντο ἐσωτερικῶς πλησίον εἰς τὸν Scheler καὶ συνέζων τὴν ἐξέλιξιν του, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ νέα περὶ Θεοῦ ἰδέα του ὑπῆρξε τελικῶς ἡ ἀντανάκλασις τῶν ἀτομικῶν τραγικῶν διαστάσεων καὶ δυσαρμονιῶν του»⁸¹¹.

άρκτου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ψυχῆς γεννωμένου ἐντός της Θεοῦ. Τὴν <ψυχολογικὴν> θεολογίαν του προσεπάθησεν ὁ Schwarz νὰ θεμελιώσῃ διὰ πλήθους συγγραφῶν, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς διαφορετικαὶ ἐκδόσεις τοῦ αὐτοῦ ἔργου ὑπ' ἄλλον τίτλον. Ἡ περὶ Θεοῦ ἰδέα του, ἡ ὁποία κατάγεται ἀμέσως ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ τῶν M. Eckhart καὶ J. Böhme³⁷⁴, θὰ ἠδύνατο νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς :

Ἑβραϊκὴ καὶ ἑλληνικὴ ἐννοιολογία ἐβασάνισαν τὸν Θεὸν καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Θεολογίας. Σήμερον ὁ <Θεὸς> ἔχασε τὴν ὑπομονὴν του καὶ περιμένει ἐκ τῆς γερμανικῆς πραγματικότητος τὴν ἀληθῆ του ἔκφρασιν. «Ὁ Θεὸς δὲν ἀντέχει πλέον νὰ ἐκφράζηται δι' ἑλληνικῶν καὶ ἑβραϊκῶν ἐννοιῶν, ἀλλὰ θέλει νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ μὲ γερμανικὰς γλώσσας ἢ μᾶλλον νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ μὲ γερμανικὰς γλώσσας πάλιν, ὅπως κάποτε ὁ Eckhart καὶ ὁ J. Böhme»³⁷⁵. Τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ ἴδωμεν «μὲ γερμανικὰ μάτια» καὶ θ' ἀντιληφθῶμεν, ὅτι δὲν εἶναι οὔτε Ἰουδαῖος, οὔτε Ἕλληνας, ἀλλ' «ἄρειος καὶ γερμανικός»^{376α}. Ἐὰν ὁ Θεὸς ὀφείλῃ νὰ εἶναι τριαδικός, τότε «ὁ Γερμανισμός, ἐφ' ὅσον εἶναι ζωτικὸς καὶ ἐνσυνείδητος, εἶναι ὁ Θεὸς-Πατὴρ εἰς τὴν ψυχὴν μας—Ὁ Υἱός, τὸν ὁποῖον ὁ ἰδεατὸς αὐτὸς Θεὸς θέλει νὰ γεννήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν μας, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα θεότης τῆς γερμανικῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης. Θεὸς-Πνεῦμα εἶναι τὸ ρεῦμα πνευματικῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται εἰς τοὺς δημιουργοὺς ἐκάστης γενεᾶς διὰ τῆς γερμανικῆς Ἱστορίας»^{376β}.

Ἡ Γερμανικὴ ἀντίληψις τοῦ Θεοῦ προῖποθέτει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀντικειμενικῶς ἀπουσιάζει, ἀλλ' εἶναι παρὼν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, μόνον ὡς δυνατότης Θεοῦ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀντινομικὸς δημιουργούμενος Θεὸς τοῦ Ἰδεαλισμοῦ ἢ τοῦ Bergson, ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσεται, ὑπάρχων ἐκ τῶν προτέρων ὡς δεδομένον. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑπαρξιν, ὁ Θεὸς εἶναι ἀνύπαρκτος, ἀλλὰ δύναται νὰ γίνῃ ὑπαρκτός, ἐὰν ἡ ἔλευθέρα ἀνθρωπίνη θέλησις ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἔμφυτον <ἄλτρουϊστικότητά> της. «Ὁ Θεὸς μου ὀνομάζεται ἀνύπαρκτος. Εὐρίσκεται εἰς ἓν μὴ-εἶναι, τὸ ὁποῖον τὸν διαχωρίζει πάσης <κοσμικότητος>. Δὲν εἶναι κἄν ἀναπτυσσόμενος καὶ δημιουργούμενος, διότι τότε θὰ ὑπῆρχεν ἤδη ὡς σπέρμα ἐντός, ὀπισθεν ἢ ὑπεράνω τῶν πραγμάτων. Ἐὰν ὑπαρξίς εἶναι τὸ εἶναι τῶν πραγμάτων, ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει. Οὕτω ὁμιλῶ περὶ τοῦ ἀνυπαρκτοῦ Θεοῦ μου»³⁷⁷, ὁ ὁποῖος παύει παραμένων ἀνύπαρκτος, ἐὰν ὁ ἀνθρώπος δοθῇ εἰς μίαν «ἄλτρουϊστικὴν ἀφοσίωσιν»³⁷⁸ καὶ ἀφήσῃ ἀνοικτὴν τὴν θύραν εἰσόδου τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ὑπαρξιν, «τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως»³⁷⁹.

Ἡ Θεότης λοιπὸν δὲν ἐξελίσσει τὴν πραγματικότητά της «ἐξ οἰωνοῦ ποτε σπερμάτων, τὰ ὁποῖα ἤδη θὰ ὑπῆρχον»^{380α}, εἶναι ἀνύπαρκτος καὶ πτωχοτέρα παντὸς ὄντος : «πᾶν ὄν εἶναι πλουσιώτερόν της· τὸ ὄν ὑπάρ-

χει, αὐτὴ δὲν ὑπάρχει, εἶναι μὴ-ὄν» ³⁸⁰ β, δύναται ὅμως νὰ τεθῆ ὡς «νέον τι» ³⁸⁰ γ ὑπὸ τῆς δημιουργικότητος καὶ ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐντὸς τῆς. Ἐκ μιᾶς «μηδενικῆς καταστάσεως» ³⁸¹ ἢ ἀνύπαρκτος Θεότης πηγάζει καὶ βλαστάνει ἐντὸς ἡμῶν» ³⁸² α καὶ τρόπον τινά «ἀποσφραγίζεται» ³⁸² β ἐντὸς τῆς ψυχῆς. Τῆς ἐμφανίσεως ὅμως αὐτῆς τοῦ Θεοῦ ὀφείλει νὰ μὴ θεωρηθῆ ὡς αἰτία ἐν ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου δεδομένον, ἀλλ' ὡς ἀφετηρία μόνον «ἐν θείῳ Μηδέν, τὸ ὁποῖον προσιμένει τὴν αὐτοδημιουργίαν του εἰς Θεόν» ³⁸³. Ἡ γέννησις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἀνθρώπον εἶναι ἐν «θείῳ θαυμά, οὐχί» ὅμως «ὡς ἐπενέργεια ἐνὸς ἐπέκεινα Θεοῦ», ἀλλ' ὡς αὐτενεργὸν ἐπίτευγμα τοῦ ἀνθρώπου ³⁸⁴ α. Ἐν τούτοις, «παρ' ὅτι ἡ Θεότης δὲν ὑπάρχει», ἐνεργεῖ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ³⁸⁴ β. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνησυχία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἔφεσις τῆς πρὸς ὅ,τι ὑπερβάλλει τὸ παροδικόν. Τὸ *cor nostrum inquietum* σημαίνει τὸν «εἰς τὸν ἀνθρώπον διακαῆ πόθον τῆς Θεότητος διὰ τὸ εἶναι τῆς» ³⁸⁵. Ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου πεινᾷ ἡ Θεότης, ἐπιζητοῦσα ζωὴν» ³⁸⁶ α. Ἡ ἱκανοποίησις τῆς πείνης αὐτῆς εἶναι ἡ ἀξιολογικὴ ζωὴ, ἡ ὁποία ἀνυψώνει τὸν ἀνθρώπον καὶ συγχρόνως «εὐφαίνει τὸ φόρεμα τῆς Θεότητος εἰς τὴν Ἱστορίαν» ³⁸⁶ β. Ὡς συμπέρασμα τῆς «Φιλοσοφίας τοῦ Ἀνυπάρκτου» προκύπτει, ὅτι «ἡ Θεότης... δὲν εἶναι ὑπαρκτόν, λογικόν ἢ εὐδαιμονικῆς πληρότητος ὄν, ἀλλὰ σκοτεινὸν καὶ ἀσυνείδητον ἑαυτοῦ Αἴνιγμα» ³⁸⁶ γ καὶ ὅτι «σχηματίζει τὸν σκοπόν, διὰ τοῦ ὁποίου...δύναται νὰ κερδίσῃ ζωὴν. Τὸ τρίτον εἶναι, ὅτι τὴν ζωὴν τῆς δύναται νὰ κερδίσῃ μόνον δι' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων» ³⁸⁷.

Ἡ «ψυχοθεολογία» τοῦ Hermann Schwarz εἶναι κατ' οὐσίαν μαγεία. Ὁ τρόπος ἐπενεργείας τῆς «ἀνυπάρκτου» Θεότητος καὶ ἡ «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος» διὰ τῆς «ἀλτροῦιστικῆς» ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς δημιουργία τῆς εἶναι «σκοτεινὸν καὶ ἀσυνείδητον ἑαυτοῦ αἴνιγμα». Ὁ Hermann Schwarz, συνδέσας τὴν μυθολογίαν καὶ τὸν μυστικισμόν εἰς τὴν μυστηριακὴν του θεογονίαν καὶ τὸν θεολογικόν του σωβινισμόν, γράφει τὴν τελευταίαν παράγραφον τῆς ταλαιπωρίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σκέψεως καὶ ὁ ἀκολουθῶν δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος συνεχίζει μὲ αἶμα τὸν ἐπίλογον τῆς Γερμανικῆς ἀνθυποβολῆς. Ἐὰν μετὰ τὸν πόλεμον ὁ Hugo Sieker εἰς Γερμανίαν καὶ ὁ Walter Robert Corti εἰς Ἑλβετίαν προσπαθοῦν νὰ συνεχίσουν τὴν ἔκδοσιν, κατ' οὐσίαν ἐπιχειροῦν ἐπηυξημένην καὶ οὐχὶ πάντοτε βελτιωμένην ἐπανεκδοσιν τοῦ προπολεμικοῦ ἔργου. Ἡ Γερμανικὴ θεογονία ἀπὸ τοῦ Ἰδεαλισμοῦ διὰ τοῦ Nietzsche μέχρι τοῦ Schwarz, κορυφωθείσα εἰς τὸ Ἐθνικοσοσιαλιστικὸν κίνημα, ὑπῆρξεν ἡ συναισθηματικὴ ἔκρηξις ἐνὸς ἀνωρίμου, εὐφαντάστου, ἐγωιστοῦ καὶ παραλλήλως προικισμένου ἐφήβου, ἡ αἱματηρὰ περιπέτεια τοῦ ὁποίου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δὲν ἔκλεισε τὸ μέλλον, ἀλλ' ἴσως τοῦ ὑπέδειξε τὴν ὁδὸν τῆς αὐτοσυνειδήσεως.